

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Bojko Mikola–Bojko Jaroszlav

A különleges gazdasági övezetek létrehozásának és fejlődésének problematikái

A piacgazdaságra való átmenet idején különleges jelentőséggel bír a különleges gazdasági övezetek (továbbiakban: KGÖ) létrehozása és alakítása. Ennek során a különleges gazdasági képződmények kialakítása megköveteli az átmenet idejére a befektetői tevékenység állami szabályozását. Az állam olyan normatív szabályozókat kell hogy életbe léptessen, melyek lehetővé teszik a régió fejlődéséhez szükséges befektetések odacsalogatását. A különleges gazdasági övezetekkel kapcsolatosan a kormány olyan stratégiát kell hogy kidolgozzon, mely lehetővé teszi azok hatékony működését.

Csak egy minden területre kiterjedő komplex hatástanulmány ad választ arra a kérdésre, hogy kiknek is az érdekét szolgálják a KGÖ-k. A KGÖ-k tevékenysége ökoló-gazdasági, szociális befektetői jelleget kell hogy tükrözzön.

Az ukrainai KGÖ-k tevékenységének tanulmányozása és elemzése alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy létezésük jól szolgálja a régió és az állam érdekeit.

Tudósok, ukrán parlamenti képviselők sora úgy értékeli, hogy a KGÖ-k életre hívása összességében pozitívum, mivel azok segítenek a nehéz helyzetben lévő régióknak, különösen ott, ahol leállóban van a termelés, és munkahelyek szűnnek meg. Tudósok másik csoportja azt állítja, hogy a KGÖ-ket meg kell szüntetni, azzal érvelve, hogy a hivatalos adatok szerint a 7,1 milliárd hrivnya értékű ott előállított termék mindössze 1/3-a kerül exportra (zömmel nyersanyag), a többi (szinte törvényszerűen élelmiszer vagy behozott részegységből összeszerelt áru) Ukrajna piacán kerül értékesítésre 0%-os adókedvezménnyel.

Az ukrajnai KGÖ-*ket* eddigi tevékenységük elemzése alapján három csoportba sorolják. Mi négy kategóriát javasolunk megkülönböztetni.

- Első csoport – azon KGÖ-*k*, ahol már kialakultak a szociális-gazdasági fejlődés pozitív folyamatai, és minden alapja megvan a tevékenységi mutatók növekedésének. Befejeződött az övezet létrehozásának folyamata, és a KGÖ-*k* intenzív fejlődési szakaszba lépnek.
- Második csoport – azon KGÖ-*k*, ahol sikeresen kialakult egy befektetésbarát környezet, bizonyos szociális-gazdasági elmozdulás érzékelhető, és minden alap megvan a hatékony működés mutatóinak folyamatos növekedéséhez.
- A harmadik csoportba azon övezeteket soroljuk, melyeket ugyan már életre hívtak, de alakulások nehezen megy, nem érezhetőek a szociális-gazdasági fejlődés pozitív tendenciái.
- Negyedik csoport – azon KGÖ-*k*, ahol az állam érdekeit figyelmen kívül hagyják, a kedvezményes adórendszer csak a befektetők egyéni érdekeit szolgálja.

Elemzéseink alapján egy ilyen csoportosítás szerint megalapozottan állíthatjuk, hogy alapvetően az Ukrajnában működő KGÖ-*ket* a második, csekély hányadukat tevékenységi mutatóik alapján a harmadik csoportba lehet besorolni.

A Kárpátaljai KGÖ-ban létrejöttek és sikeresen beindultak azon termelési viszonyok, gazdasági folyamatok, melyeket a Kárpátalja KGÖ-ről szóló törvényben előírányoztak. Mindezt alátámasztják azon gazdasági és statisztikai mutatók, melyek az övezetben már működő vállalkozások tevékenységét tükrözik. Így a 2004. január 1-jei állapot szerint a Kárpátalja KGÖ-ban 11 vállalkozást tartanak nyilván (*1. táblázat*).

Ezen vállalkozások által előírányozott befektetés mértéke mintegy 66 millió USD. Közülük 6 cég már 2002. évben 50,9 millió dollár értékű beruházás alapját rakta le. A napjainkban a megvalósult beruházás több mint 16 millió dollár.

1. táblázat. *A Kárpátalja KGÖ-ben működő vállalkozások
a 2004. január 1-jei állapot szerint*

	A Kárpátalja KGÖ-be bejegyzett vállalatok	Tevékenység	Előírány-zott befek-tetés (ezer dollár)	Megvalósi-tott befekte-tés (ezer dollár)
1.	Zakarpátinterport Rt.	Szállítmányozás, expedíció	4 173,6	3 142,6
2.	Yadzaki-Ukrajna Kft.	Autógyártáshoz szükséges elekt-ronikus részegységek és alkat-részek gyártása	31 707,1	7 300,0
3.	Eurocar Kft.	Személygépkocsi-gyártás	2 200,0	5 768,0
4.	Portwood Kft.	Hulladékmentes fafeldolgozás	97,0	14,2
5.	Zakarpát-Invest Kft.	Jódtartamú élelmiszerek gyártása	1 197,4	0,0
6.	Chemicon Rt.	Kereskedelmi kiállító központ	7 000,0	0,0
7.	Csap-Tranzit Kft.	Húsfeldolgozás	259,0	0,0
8.	JUBI Kft.	Szállítmányozás, logisztika	2 925,9	0,0
9.	Landcaost-Invest Kft.	Húsfeldolgozás	13 100,0	0,0
10.	Autoport-Csap Rt.	Raktározás	29,3	0,0
11.	Eurovip Kft.	Autógyártás	2 998,9	0,0

Az övezet létezése alatt 383 új munkahely jött létre, 199,8 millió hrvnyva értékű áru és szolgáltatás realizálódott. A projektek megvalósulása eredményeként ez idáig a költségvetés bevétele – elsősorban adók formájában – 26,5 millió hrvnyát tett ki, a nyújtott adókedvezmény mértéke 25,1 millió hrvnyva.

A megyei állami közigazgatási hivatal mellett működő befektetési tanács az alábbi cégek, a „Kárpátalja” KGÖ-be irányuló befektetési projektjeit tekintette át és fogadta el: Zakarpátinterport Rt., Eurocar Rt., Zakarpát-Invest Kft., Chemicon Rt., Portwood Kft., Csap-Tranzit Kft., Yadzaki-Ukrajna Kft., Eurovip Kft., Landcaost-Invest Kft., JUBI Kft., Autoport-Csap Rt.

Kárpátalja megye számára különleges jelentőségűek az olyan befektetési projektek, mint a Yadzaki-Ukrajna, Landcaost-Invest és főként az Eurocar 2. ütemének megvalósítása a Volkswagen konszern több, mint 200 millió dolláros befektetésével, mely eredményeként a jövőben évi 45 ezer személygépkocsit gyártanak, az üzem közvetlenül 6500 főt foglalkoztat, Ukrajna-szerre 35 ezer új munkahely jön létre

(beszállítók), minden komoly kihatással bír a megye és az ország gazdaságára.

A Kárpátalja KGÖ mint a megye gazdasági életének fontos alkotó-eleme jelentős szerepet játszott abban, hogy a megye gazdasága kilábal a depressziós állapotból, nem szorul állami támogatásra, folyamatos szociális-gazdasági fejlődés tapasztalható, mivel:

- biztosítja új munkahelyek teremtését, a régiók fennmaradását;
- jelentős szerepet játszik a megye pozitív imázsának, tökevonzó képességének alakításában;
- minden szinten segíti a költségvetési bevételek növekedését, új adóalapokat teremt;
- megteremti feltételeit a versenyképes, importkiváltó termékek termelésének;
- az ipari termelésbe új, korszerű technológiát von be;
- új oktatótréning-központot hoz létre a KGÖ-ben folyó termeléshez szükséges káderek képzése, átképzése érdekében;
- beindul a Volkswagen-csoport globális rendszer kapcsolódó helyi alkatrészgyártó és beszállítókapacitás termelésbe bevonása;
- a megyében új gazdasági ágazat, az autógyártás alakul ki, melynek köszönhetően az általa a KGÖ-ben létrehozandó minden egyes munkahelyre több mint 6 beszállítói munkahely keletkezik;
- új, zárt termelési rendszerű, versenyképes termékeket előállító vállalatok jönnek létre;
- a honi építészeti gyakorlatban új szervezési módszerek, fogalmak jelennek meg: „kulcsrakész”, „tengelyről”.

A vám- és adórendszer, valamint a KGÖ adta különféle preferenciák jelentős töket vonzanak a megye gazdaságába, aktivizálják a külkereskedelmet, megkönnyítik a honi termelők világpiacra jutását, lekötik a szabad munkaerőt, lehetővé teszik a külföldi tudományos-technikai vívmányok elsajátítását, lehetővé teszik az európai és világpiaci konjunktúrák tanulmányozását, ösztönzik az átképzést, a bel- és külföldön versenyképes termékek gyártását.

Ezzel együtt a KGÖ-k gyakorlati tevékenységében egy sor probléma van jelen, melyek megoldása halaszthatatlan.

A KGÖ mint pontszerű övezet egyenlőtlen elosztású, jelentős része a megye elmaradott, ritkán lakott településein található – a 737,9 ha-

ból 525 ha Csap város területén. Amennyiben ezen a területen nagy beruházást hajtanak végre, munkaerő-problémák jelentkeznek, és 10–40 km-ről kell a dolgozókat munkába szállítani.

Nem kellően hatékony a helyi önkormányzatok tevékenysége a vonzó befektetői klíma alakítása, a befektetők fellelése, a térség számára szükséges termelés befektetési projektjeinek készítése terén. Aktuális probléma továbbra is üzletembereinknél az alacsony fokú közgazdasági, külkereskedelmi tevékenységet szabályozó nemzetközi törvények ismeretei.

Meglehetősen gyenge a tudományos műhelyek, felsőoktatási intézmények adta lehetőségek kihasználása a befektetési projektek elkészítése során. Negatívan hat a befektetői klímára az a tény, hogy a külföldi üzletembereknek esetenként órákig kell sorba állniuk a határátkelőhelyeken, ami elriasztja őket az ukrán vállalkozókkal való együttműködéstől.

A megvalósulás stádiumában az ipari objektumok építése idején jelentős fékező tényező az ukrán és külföldi építészeti szabványok eltérése, ebből adódóan a tervdokumentációk honosítására, átdolgozására jelentős idő és költség megy el, elhúzódik a kivitelezési idő.

A befektetési projektek gyakorlati kidolgozása során nem szentelnek kellő figyelmet arra, hogy az megfeleljen a régió és az állam érdekeinek. Két befektetési projektet is jóváhagytak, melyek ellentmondanak a Kárpátaljai KGÖ működési feltételeinek, és tisztán a befektetők, és nem a megye és az állam érdekeit szolgálják. Ezek: a Portwood Kft. – hulladékmentes fafeldolgozás projektje, melyek értéke mindössze 97 ezer USD; a Csap-Tranzit Kft. – húsipari termékek gyártása korszerű technológia felhasználásával projektje, ennek értéke alig 259 ezer dollár.

A KGÖ-k zöldmezős beruházásainak ösztönzése érdekében a megye gazdasága folyamatos fejlődése tükrében az alábbiakat javasoljuk.

Megeyi szinten

- Az állam jelentős mértékben vegye ki részét a Kárpátalja KGÖ infrastruktúra finanszírozásából, ezért célszerű lenne, hogy a megyei állami közigazgatási hivatal kérje a Miniszteri Kabinetet, hogy a

megye 2005. évi költségvetésében külön fedezetet biztosítsanak a KGÖ infrastruktúrája fejlesztéséhez.

- Élénkíteni kell a munkakapcsolatot a felsőoktatási intézmények, tudományos műhelyek kutatóival az új befektetési projektek és javaslatok, fejlesztési programok kidolgozása, a hazai és külföldi tudósok által kidolgozott elméleti ismeretek gyakorlativá tétele terén.
- Attól a pillanattól kezdve, hogy a megyei állami adminisztráció mellett működő szakértői tanács elfogadta a befektetési projektet, fokozni kell annak konzultatív nyomon kísérését teljesen a végtermék kibocsátásának kezdetéig.
- A KGÖ-ben működő cégek szakember-ellátottsága biztosítása érdekében fokozni kell az együttműködést a megyei önkormányzat oktatási főosztályával, hogy az ungvári, munkácsi, egyéb városok technikumai, szakiskolái képzési programjaikat folyamatosan az igényekhez igazítsák.
- A KGÖ-ben működő cégek műszaki-adminisztratív állománya közgazdasági, nemzetközi külkereskedelem-szabályozási ismereteinek elmélyítése érdekében az Ungvári Állami Egyetemen meg kell szervezni utóképzésüket.
- Ösztönözni kell új gazdasági tevékenység meghonosítását, melyek helyi nyers- és alapanyagok, munkaerő kihasználását helyezik előtérbe, hogy ezen termékek beépülhessenek a KGÖ-ben gyártandó versenyképes cikkekbe.
- Erősíteni kell a kapcsolatot a Kárpátaljai parlamenti képviselőkkel, annak érdekében, hogy támogassák a Kárpátalja KGÖ-t érintő fejlesztési kérdések megoldását.
- Elemző tanulmányok folyamatos elkészítésével és publikálásával tájékoztatni kell a közvéleményt arról, milyen kihatással van a KGÖ a megye szociális, gazdasági fejlődésére.
- A megye állami adminisztráció mellett működő szakértői tanács a beérkező befektetési projekteket alaposabban elemezze, és ne fogadja el azokat, melyek nem szolgálják a megye és az ország érdekét.
- A befektetési projektek alaposabb áttanulmányozása érdekében célszerű lenne a szakértői tanácsba bevonni a megye vezető közgazdász tudósait.

- Meg kell vizsgálni egy, a KGÖ-k létrehozásával és fejlesztésével foglalkozó nemzetközi tudományos-gyakorlati konferencia szervezésének kérdését.
- A térség és az ország érdekeit figyelembe véve a szakértői tanács és a megye tudós közgazdászai dolgozzák ki a befektetési projektek értékelési feltételrendszerét.
- Meg kellene vizsgálni annak célszerűségét, hogy a KGÖ-ben gyártott termék megkülönböztető védjeggyel – „Gyártva a Kárpátalja KGÖ-ban” – legyen ellátva.
- A KGÖ-höz tartozó földterületeket a törvényeknek megfelelően csak bérbe kaphassa meg a befektető, mivel az döntése alapján leállíthatja a termelést, földtulajdonát eladhatja, ami negatív szociális és gazdasági következményekkel járhat.

Állami szinten

A megyei állami adminisztráció a szabályozott rendben javasolja Ukrajna Miniszteri Kabinetjének, az Ukrán Legfelsőbb Tanácsnak beiktatni a következő változtatásokat az ide vonatkozó törvényhez:

- mentesíteni az adózási kötelezettség alól a nyereség azon részét, melyet a KGÖ alanyai innovációk finanszírozására fordítanak;
- változtatásokat eszközölni a Kárpátalja KGÖ térképén, belevéve egyes külön működő termelési egységeket csakúgy, mint a nem mezőgazdasági célú földterületeket, amelyek a megye azon depresszív területein helyezkednek el, melyek kedvezőtlen szociális-gazdasági és ökológiai fejlődési feltételekkel bírnak;
- a kettős adózás kizárása érdekében (a KGÖ területéről való kiszállítás esetén a vámhivatal és az adófelügyelet értékadó többletet vet ki) az adóbehajtás joga csak az adóhatóságot illesse.

Az államnak törekednie kell arra, hogy pozitív befektetési légkört teremtsen a KGÖ fejlődésének elősegítéséhez, ami lehetőséget adhat a régiók szociális-gazdasági helyzetének javítására. Lépéseket szükséges tenni a KGÖ eredményeinek folyamatos megfigyeléséhez, tevékenységük folyamatos kutatására.

Összegzőképpen érdemes kiemelni, hogy Ukrajna különleges gazdasági övezeteinek mint gazdasági-fejlesztési modellnek létezéséhez

és fejlődéséhez érdemes mélyebben kifejteni létrehozásuk és működésük alapvető célját.

A megtett javaslatok a befektetési tevékenység aktivitását, a kül-gazdasági tevékenység bővülését, valamint Kárpátalja és különösen a depresszív régiók szociális-gazdasági fejlődését segítik elő.